

Makalenin Türü / Article Type : Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Date Received : 06.01.2020
Kabul Tarihi / Date Accepted : 15.06.2020
Yayın Tarihi / Date Published : 30.06.2020

İntihal/Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and confirmed to include no plagiarism. <http://www.yegahmd.com>.

CİNUÇEN TANRIKORUR'UN GÖZÜYLE MUZAFFER SARISÖZEN: MÜZİKOLÖJİK BİR DEĞERLENDİRME

USLU Recep ¹

ÖZ

Muzaffer Sarısözen'in (1899-1963) hayatından, eserlerinden, derlemelerinden ve radyo programlarından; hakkında yazılanlardan, müzik yazımına getirdiği yeni görüşlerinden, halen devam eden halk müziği araştırmacıları üzerindeki etkisinden söz eden yazılar ve bazı bildirimler, araştırmalar yayınlanmıştır. Onun adı, yaptığı faydalı çalışmalar sonucunda genel ansiklopedilerde yerini almıştır. Müzik ansiklopedilerinden ise ilk olma özelliği taşıyan Yılmaz Öztuna'nın müzik ansiklopedisinin ne eski baskısında ne de son baskısında yer almamaktadır. Ahmet Say ve Vural Sözer'in müzik ansiklopedisinde Sarısözen'e kısaca yer verilmiştir. Öte taraftan hem Batı müziği hem de Türk müziği eserleri ile bilinen Prof. Yalçın Tura'nın eserinde M. Sarısözen'in eserinden yararlandığını görebiliyoruz. Başlığımızda andığımız Cinuçen Tanrıkörür (1938-2000), Klasik Türk müziği ve Türk halk müziğini de içeren birçok makale yazmıştır, makaleleri daha sonra kitap

¹ Doç. Dr. Ü.Recep USLU İstanbul Medeniyet Üniversitesi, STMF Müzikoloji ABD, recep.uslu@medeniyet.edu.tr,
<https://orcid.org/0000-0002-3849-2982>

halinde basılmıştır. Bu makalede M. Sarisözen'in görüşleri hakkında bir ud virtüozu olarak anılan C. Tanrıkorur'un fikirleri ortaya konulmuştur.

Anahtar sözcükler: M. Sarisözen, Türk Halk Müziği, Makam, Usul, Ses Sistemi, Müzikoloji.

ABSTRACT

CINUCEN TANRIKORUR'S VIEW ON MUZAFFER SARISOZEN: MUSICOLOGICAL EVALUATION

Muzaffer Sarisözen's (1899-1963) life, Works, compilations and radio programs, his new views on music writings and influences on folk music researchers and some papers were published. His name, as a result of his useful work, has taken place in the general encyclopedias. But his name is no place in first music encyclopedia, it is neither in the old edition nor the last edition of Yılmaz Öztuna's music encyclopedia. Only in the music encyclopedia of Ahmet Say and Vural Sözer, Sarisözen was briefly mentioned. We can also see that Prof.Yalcin Tura, who is known for both Western music and Turkish music, has benefited from the work of M. Sarisözen. C. Tanrıkorur (1938-2000), which is mentioned in our title, has written many articles including classical Turkish music and Turkish folk music and his articles were then published in a book. In this article, the ideas of C.Tanrıkorur, who is referred to as ud virtuosus about M.Sarisözen's views, was put forwarded.

Keywords: Muzaffer Sarisözen, Turkish Folk Music, Makam, Usul, Music Theory, Musicology.

GİRİŞ

Takip edebildiğim kadarı ile Sivas Belediyesi uzun yıllardır birçok defa M. Sarısözen anısını yaşatan faaliyetler yapıyor. Milli Kütüphane arşivinde belediyenin onun hatırasına yapılan konser afişlerinden bazıları var. Bu bir yörenin kendi bilim adamına sahip çıkması, onun adını yaşatması, çalışmalarını canlı tutması adına tebrik edilecek bir davranış. Bu kadar bilim adamını bir araya getiren belediye ve organizasyon yapanlar bu anlamda tebrik edilir.

Yöntem

M. Sarısözen hakkında değerli çalışmalarıyla Fatma Reyhan, Süleyman Şenel, Murat Öztürk gibi yaşayan bilim adamlarının çalışmaları 2015 yılında Sivas Belediyesi tarafından kitap olarak sunuldu. Bu makale ise M.Sarısözen hakkında Türk sanat musikisinin önemli isimlerinden biri olan C. Tanrıkorur'un fikirleri ile sınırlıdır. Müzikoloji için alandaki değerli insanların birbirleri hakkında ne düşündüklerini bir araya getiren araştırmalar aynı zamanda yol gösterici olmaları açısından önem arz ederler. Makalede, nitel araştırma yöntemi ve bilgi fişleme tekniği kullanılmıştır.

Amaç

Niçin C. Tanrıkorur? Ben C. Tanrıkorur'u 1988 yılında yüksek lisans eğitimime başladığım yıllarda kısa bir süreliğine tanıdım. O sıralarda Aksiyon dergisinde başlayan yazı serüveni daha hayatta iken "Müzik Kimliğimiz Üzerine Düşünceler" (1998) adını taşıyan bir kitaba dönüştü. Bilindiği üzere 2000 yılında vefat etti ve ardından adına birkaç kitap daha yayınlandı "Osmanlı Dönemi Türk Müziği, Türk Müzik Kültürü" gibi. Tanrıkorur, aynı zamanda Klasik Türk müziği alanında kendini sanatıyla ve yazılarıyla kabul ettirmiş bir sanatçı-yazardır. Bu özellikleri, M. Sarısözen'in fikirleri hakkındaki onun bir araya getirmediği değerlendirmelerini incelemeyi müzikoloji adına gerekli kılmaktadır.

1-M. Sarısözen'in Türk Müzikolojisindeki Yeri:

M. Sarısözen'in Türk müzikolojisindeki yerini tespit için araştırmacılar önce ansiklopedilere bakarlar. İlk soru Türkiye'deki genel kültür bilgisi içinde yeri nedir? Çalıştığım alanımı temsilen üçüncü bir gözlemci olarak ben ansiklopedilerin onu nasıl aktardıklarına baktım. Onun yaptığı

faydalı çalışmalarının sonucu genel ansiklopedilerde yerini aldığı ilk bakışta görülmektedir. Bunlar içinde, ölümünden on yıl sonra, 1973'de basılan Meydan Larousse'da (ML, XI, 1973, s. 11) M. Sarısözen adını kısa bir biyografiyle görüyoruz.² Ana Britannica gibi ünlü ansiklopediler yanında İhsan Işık'ın Türkiye Edebiyatçıları ve Kültür Adamları Ansiklopedisi (2011) gibi bir-iki yıl önce basılan ansiklopedide adını ve çalışmalarını görebiliyoruz.

Gelelim müzik ansiklopedilerine. Her halde bir müzikoloğun ilk bakacağı ansiklopedilerden biri Yılmaz Öztuna'nın Türk Musikisi Ansiklopedisi'dir. M. Sarısözen adı, 1969'da yayınlanan ne ilk baskısında ne de yazarın bazı fikirlerini değiştirdiği gözlemlenen, farklı adlarla bir kaç baskısında, ne de 2006 yılında bastırıldığı ansiklopedisinin³ son baskısında yer almamaktadır. Türkiye'de müzik ansiklopedisi yayınlayan iki isim daha var: Vural Sözer ve Ahmet Say. Her ikisinin müzik ansiklopedilerinde Sarısözen maddesine yer verilmiştir.⁴ Ancak hiçbiri Nida Tüfekçi'nin Türk Ansiklopedisi'nde yazdığı Sarısözen maddesi kadar etkili ve yeterli değildir.⁵

Bu makalede fikirlerine yer vereceğimiz C. Tanrıkorur'un Müzik Kimliğimiz Üzerinde Düşünceler (1998) kitabı başta olmak üzere ölümünden sonra adına yayınlanan kitaplardan da istifade edilmiştir. C. Tanrıkorur, halk müziği-sanat müziği konuları içinde zaman zaman M. Sarısözen'den bahsetmiştir. Sınıflandırma yaparsak Sarısözen'in adı üç konu içinde anılmıştır: 1- halk müziği terimi, 2-makam konusu, türküler ve ses sistemi, 3-usul konusu.

2-Halk Müziği-Sanat Müziği Terimleri:

“Halk müziği-sanat müziği” terimleri konusunda C. Tanrıkorur, “Radyoculuğumuzda aynı müzik topluluğunun söylediği klasik şarkılarla folklorik türküler, sonradan kadrolar genişleyip uzmanlık artınca yönetim kolaylığı açısından Türk Sanat müziği (TSM)” ve Türk Halk Müziği (THM) diye

² Tüfekçi, “Sarısözen”, Türk Ansiklopedisi, c. XXVIII, 1980, s. 161.

³ Öztuna, *Türk Musikisi Akademik Klasik Türk Sanat Musikisinin Ansiklopedik Sözlüğü*, İstanbul 2006 yılında; Burada, Yılmaz Öztuna'nın daha hayatta iken bir müzikolog sıfatıyla adına 60 sayfalık bir kitap yayımlandığını da hatırlayalım (Onur Akdoğu, *Tarihçi, Müzikolog Yılmaz Öztuna*, İzmir: Reform Matbaası, 1990)

⁴ Say, *Müzik Ansiklopedisi*, III. C., 2005, 227-228

⁵ Nida Tüfekçi, “Sarısözen” maddesi, Türk Ansiklopedisi, XXVIII, 1980, s. 161-162. Neyse ki arkadaşlarımız akademik çalışmalarda onu ele alarak tez konusu halinde incelemeleriyle daha ayrıntılı yaklaşımlarla ele almaktadırlar. Burada birkaç eleştirime dile getirerek bu konularda çalışmalar yapanların dikkatini çekmek istiyorum. Birincisi “kitap isimleri, özel isimlerdir”, yazar tarafından konulmuştur; müzikoloji bilimi, bilimsellik, araştırma teknikleri, kütüphanecilik kurallarına göre kitap isimleri değiştirilmemelidir. Muzaffer Sarısözen'in “Seçme Köy Şarkıları” (1941) kitabının adı “Seçme Köy Türküleri” (Elçi, tez, s. 40, 42'deki gibi); “Türk Halk Musikisi Usuller” (1962) kitabının adı “Türk Halk Müziği Usulleri” gibi ne tanımlarda ne de bibliyografyalarda değiştirilmemelidir (Elçi, tez, s. 46'da “müziği” olmuş).

iki şubenin iktidarına bıraktık”⁶ diyerek ayrımı, bunun ardından Batının “art music” deyiminden çevrilen “Türk sanat müziği” terimini doğru bulmadığını belirtir. “Türk Halk Musikisi ve Klasik Türk Musikisi” başlıklı makalesinde⁷ Türk müziğinin TSM ve THM’nin her ikisinin de “gelişmiş bir musiki” olduğunu, aralarında köken bakımından farkı bulunmamakla birlikte, makam ve usul açısından tavır farkı bulunduğunu söyler⁸. Aslında kullandığı fikirlere bakılırsa bazen açıkça adını anmasa da M. Sarısözen’in fikirlerinden yararlandığı⁹ ve etkilenmiş olduğu çok net bir şekilde belli olmaktadır. Sadece genel olarak sosyo-politik sebeplerle “halk müziği-sanat müziği” teorisini ayıranları eleştirirken M. Sarısözen’in adı da eleştiri içinde anılmaktadır¹⁰. M. Sarısözen’le ilgili eleştirdiği konulardan biri de Ankara radyosunda kurulan ve 1947-1963 yıllarında Sarısözen’in başlattığı, “Nida-Neriman Tüfekçi ikilisiyle devam eden ekip tarafından halk müziğimizi sadece Bağlama’dan ibaret görülmesidir”¹¹ der.

3-Makam Dizisinde Türküler ve Ses Sistemi:

Tanrıkörur, “Türk halk müziği, klasik müziğimiz gibi makam esasına dayanır, bu komalı ses sistemini kullanmanın tabii sonucudur” diyerek,¹² Türk halk müziğinde rastlanan makamların bir listesini verir¹³. Fakat onun “halk müziğinde makamların kullanışı ‘kural umursamazlığı’ veya ‘kendi koyduğu kurallara bağlılık’ prensibine dayalıdır” cümlelerine her yerde rastlayamazsınız. Konuya devam ederek makam bilen icracılar parçanın makam dizisine uygunluğuna “yaklaşık olarak demeyi ihmal etmezler”, ayrıca “bütün özellikleriyle görülen makam örnekleri de vardır. Bayati-araban seyri gösteren merhum Sarısözen tarafından derlenmiş ‘Vardım ki yurdundan ayağ göçürmüş’, karcıgar seyri gösteren ‘Dudu dudu dilli kız’, örneklerine yer vererek “klasik makam seyri kurallarına harfiyen uyan türküler de az değildir”¹⁴ der ve hüseyini türkülerden örnekler verirken¹⁵ “Havada bulut yok”, “Köşküm var deryaya karşı”, “Demirciler demiri nasıl döverler”,

⁶ Tanrıkörur, *Müzik Kimliğimiz*, İstanbul 2011, s. 66

⁷ Tanrıkörur, *Müzik Kimliğimiz*, s. 188-198

⁸ Tanrıkörur, *Müzik Kimliğimiz*, s. 72. Bu yazıya daha sonra Tanrıkörur, adına üretilen Türk Müzik Kimliği, Osmanlı Dönemi Türk Müziği (İstanbul 2011) yayınları içinde de yer verilmiştir

⁹ Tanrıkörur, zaten zaman zaman bibliyografyada adını vermektedir, hem tarihinde hem de Müzik Kimliğimiz adlı eserlerinde yayınlanan terennüm makalesinin bibliyografyası bunlardan biridir: Tanrıkörur, *Müzik Kimliğimiz*, s. 138

¹⁰ Tanrıkörur, *Müzik Kimliğimiz*, s. 46; aynı usul/ritm konusu Tanrıkörur, Osmanlı Dönemi Türk Musikisi, s. 194

¹¹ Tanrıkörur, *Müzik Kimliğimiz*, s. 301

¹² Tanrıkörur, *Müzik Kimliğimiz*, s. 68

¹³ Ayaklarla karşılaştırmalı bir liste, Tanrıkörur, *Müzik Kimliğimiz*, s. 69

¹⁴ Tanrıkörur, *Müzik Kimliğimiz*, s. 70

¹⁵ Tanrıkörur, *Müzik Kimliğimiz*, s. 36

“Ayva çiçek açmış yaz mı gelecek”, Hüzzam makamına örnek türkü “Yemenimin uçları” gibi M. Sarısözen’in derlediklerinden örnekler verir. Ancak “Türk halk müziğinde mürekkep makamlara yaygınlıkla rastlanmaz”¹⁶ diyerek böyle bir araştırma yapmanın gereksizliğine işaret ederken, “halk müziği bir edebi birikim sonucu ortaya çıkar ve bazı eserlerini anlamak için, tıpkı klasik müzik gibi edebi birikim gerektirir”¹⁷ diyerek okuyucunun dikkatini çeker. C. Tanrıkorur’un üzerinde önemle durduğu terennüm konulu makalesinde de halk müziğinden verdiği örnekler arasında yine M. Sarısözen’in derlediği Isparta türküsü vardır: Gıcır gıcır gelir yarin kağması¹⁸.

C. Tanrıkorur, “Türk Musikisi Ses Sistemi” başlıklı (İTÜ TMDK), 1984 tarihli bildiri - yazısında bir sistem önerirken son sözü “arıza işareti olarak sadece 1 diyez ve 1 bemol kullanmak ve bu işaretlerin üzerine kesinlikle hiçbir bilimsellik iddiasında bulunmadan ve bunu bir eksiklik olarak görmeden, makamın gerektirdiği aralığın en yaklaşık koma sayısını o işaretin üzerinde donanımda yazma”yı¹⁹ kabul edip önermekte ve Sarısözen’in adını da vermektedir.

4-Usul

C. Tanrıkorur’un Müzik Kimliğimiz Üzerine Düşünceler (1998) adlı eserinde ele aldığı konulardan biri de usullerimiz ve özellikleri hakkındadır. Bu yazıda “makam gibi usul konusu da klasik ve halk müziğimizde aynı özelliklere sahiptir”²⁰ diyerek usullerin farklı oldukları şeklinde anlaşılmasını istemez. Böyle anlaşılmasının ve anlatılmasının karşısındadır. Buna örnek olarak “halk musikimizi klasikten ayrı bir kökten geliyormuş gibi gösterme hevesi içinde sofyan yerine “4 vuruşlu”, aksak yerine “9 vuruşlu”, curcuna yerine “karma onlu” gibi terimler kullanmayı tercih edilmesini doğru bulmamaktadır. Buna cevap olarak “oysa aksak ve curcuna usulündeki bir şarkıyı daire çalan nasıl vuruyorsa, aynı usullerdeki türkü veya oyun havasını darbuka çalan sanatçı da aynı şekilde vurur” diyerek belirtir. Bu farklı adlandırmanın temelini “Gökalp tesirindeki kök ayrılığı tezine ters düşmemek için apayrı terminoloji arama arzusu”²¹ olarak görür. Okan Murat Öztürk, Sarısözen’in müzikte ölçü/usul konusundaki görüşlerini Türk Sanat müziğindeki karşılıklarıyla, bir çizelge halinde Zeybek çalışmasının (2006) sonunda bir bütün olarak vermiştir.

¹⁶ Tanrıkorur, *Müzik Kimliğimiz*, s.149

¹⁷ Tanrıkorur, *Müzik Kimliğimiz*, s. 75

¹⁸ Tanrıkorur, *Müzik Kimliğimiz*, s.135

¹⁹ Tanrıkorur, *Müzik Kimliğimiz*, s.27

²⁰ Tanrıkorur, *Müzik Kimliğimiz*, s. 46

²¹ Tanrıkorur, *Müzik Kimliğimiz*, s. 71

SONUÇ

Bu konu birkaç amaçla ele alınmıştır: öncelikle M. Sarısözen'in fikirleri bir ud ve klasik müzik ustası C. Tanrıkorur'u etkilemiş olduğunu göstermek ve bu etkileşimin olumlu yönlerine dikkat çekmek. C. Tanrıkorur'un daha sonra Türk Müzik Kimliği (2004) adıyla ikinci baskısı yapılan eserin ilk baskısı Müzik Kimliğimiz Üzerine Düşünceler (1998) baskısında derlediği makaleler üzerinden yaptığı değerlendirmelerin Türk müzikolojisi için çok önemli olduğunu herkes takdir eder. Çünkü burada verilen bilgileri bendeniz zaman zaman nazariyatla uğraşan arkadaşlarımla paylaşmış, her seferinde "eğer makam ya da usul konusunda bir nazariyat eseri yazacaksanız, Türk popüler müziğinin (diğer deyişle halk müziği) örneklerini ihmal etmeyiniz" demekteyim. Bu endişeyi ilk defa paylaştığım merhum hocamız Yakup Fikret Kutluğ'a açıklamış ve Türk Musikisinde Makamlar (2000) kitabına bu konuyu açıklayan makaleler yerleştirmesini sağlamıştım. Nazariyat ve usul eserleri yazacak teorisyenler M. Sarısözen'in fikirlerini ihmal etmemeli ve türkülerden örnekleri eserlerinde yer vermelidirler. Nitekim Türk musikisi alanında araştırmalar yapanların son zamanlarda türkülerini makam dizileriyle analiz ettikleri görülür.

M. Sarısözen gibi Türk müzikolojisinin kahramanlarını "etnomüzikoloji" içinde ele almak, "geleneğin inşası"nın düzenleyen adam olarak nitelendirmek; Sarısözen gibi Meragi'nin müzik teorisi üzerinden yaptığını, çalgılar üzerinden yaparak yeniden keşfetmeye çalışan önemli bir insanı, gerçekleştirmeye çalıştığı gelişmiş bir halk müziği referans çalgısı üzerinden bugün yaygınlaşan Bağlama çalgısını görmezden gelmek veya Batı sosyolojik bakış açısıyla Türk toplumunu okumaya çalışmak anlamına gelecektir. Bu yaklaşım ve bakış açısının yanlış değerlendirmelere sebep olacağı ortadadır.

KAYNAKLAR

- Akdoğu, O. (1990), *Tarihçi, Müzikolog Yılmaz Öztuna*, İzmir: Reform Matbaası yay.
- Öztuna, Y. (2006), *Türk Musikisi Akademik Klasik Türk Sanat Musikisinin Ansiklopedik Sözlüğü*, İstanbul Kültür Bakanlığı yay.
- Öztürk, O. M. (2006), *Zeybek Kültür ve Müziği*, İstanbul, Pan Yayıncılık.
- Sarı, M.C. – Ö. D. Varlı (2019), “Ulusal Devlet Modellerinin Kültür Kahramanlarından Biri Olan Muzaffer Sarısözen Yapıtlarının Eşiksellik-Liminality Kavramı Işığında Eleştirisi”, *Etnomuzikoloji Journal*, sy. 2, 2019, s. 245-252.
- Sarısözen, M. (1941), *Seçme Köy Şarkıları*, İstanbul.
- _____ (1962), *Türk Halk Musikisi Usuller*, İstanbul.
- Say, A. (2005), *Müzik Ansiklopedisi*, III. C., Ankara.
- Tanrıkorur, C. (2011), *Müzik Kimliğimiz*, İstanbul.
- _____ (2011), *Osmanlı Dönemi Türk Musikisi*, İstanbul.
- Tüfekçi, N. (1980), “Sarısözen” maddesi, *Türk Ansiklopedisi*, XXVIII, Ankara, s. 161-162.